

Broj LX / 2020
Bilten o procesu pregovora
o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

POKRETAČKA SNAGA ČIJI SE GLAS NE ČUJE

TEMA BROJA STR. 3–4

KOMENTAR STR. 5–6

Partneri na istom zadatku, a ne suparnici vlasti

KOLUMNA STR. 9–11

O ugroženom pravu na vazduh i o zakonu na polici

AKTUELNO STR. 12–13

Deset mera za zdravlje nacije

PREDSTAVLJAMO STR. 14–15

Razviti kulturu slušanja i uvažavanja

- 6. maj** **Održan Samit EU – Zapadni Balkan u Zagrebu**
Samit EU–Zapadni Balkan održan je 6. maja, a glavne teme sastanka bile su evropska perspektiva regiona, podrška i saradnja za vreme COVID-19 krize, kao i potvrda posvećenosti EU vrednostima i reformama. Lideri su usvojili Deklaraciju kojom potvrđuju nedvosmisleni podršku evropskoj perspektivi regiona. [Više...](#)
- 6. maj** **Evropska komisija u Srbiji u 2020. očekuje pad od 4%, u 2021. snažan ekonomski rast od 6%**
U ekonomskim prognozama Evropske komisije objavljenim 6. maja za Srbiju se za 2020. godinu zbog pandemije COVID-19 predviđa nagli pad BDP od oko 4%, nakon čega sledi snažan oporavak i ekonomski rast od 6%. Znatno smanjenje deficita i snažan oporavak privatne potrošnje i investicija u Srbiji uslediće 2021. godine, očekuje EK. [Više...](#)
- 9. maj** **Dan Evrope: Obeleženo sedam decenija od Šumanove deklaracije**
Pre tačno sedam decenija, 9. maja 1950. godine francuski ministar spoljnih poslova Rober Šuman predstavio je ideju zajedničkog upravljanja proizvodnjom uglja i čelika Francuske i Zapadne Nemačke, zajedno s drugim evropskim zemljama. Iz ove inicijative nastala je Evropska zajednica za uglj i čelik, prethodnica onoga što će decenijama kasnije postati Evropska unija. [Više...](#)
- 19. maj** **Započet proces izrade IPA programa za 2021. i 2022. godinu**
Ministarka za evropske integracije i koordinatorka nacionalne IPA i donatorske i razvojne pomoći Jadranka Joksimović uputila je zvanično obaveštenje nadležnim ministarstvima i institucijama, čime je započet proces izrade IPA programa za 2021. i 2022. godinu. Programi će biti finansirani iz novog instrumenta podrške EU za period 2021–2027 – Instrument za pretprišupnu pomoć III (IPA III). [Više...](#)
- 19. maj** **Evropski komesar za susedstvo i proširenje potvrdio da se izveštaji Evropske komisije odlažu za jesen**
Evropski komesar za susedstvo i proširenje, Oliver Vrhelji potvrdio je da će izveštaji Evropske komisije o napretku država kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo, uključujući i Srbiju, biti odloženi za jesen. Prošlogodišnji izveštaji objavljeni su krajem maja, a ove godine je prvobitan rok bio april, zatim, zbog izbijanja pandemije COVID-19, jun, a sada su izveštaji pomereni za jesen. [Više...](#)

IMPRESUM

Izdavač: Beogradska otvorena škola (BOŠ)
Bulevar oslobođenja 177, 11000 Beograd, Srbija
www.bos.rs

Urednici: Jelena Babić Barnes, Vladimir M. Pavlović, Jelena Jorgačević, Tamara Arsić

Autori: Milica Borjanić, Milja Zdravković, Mladen Milovanović, Snežana Lazarević, Nataša Rašković, Zoran Bukvić, Jelena Žunić-Cicvarić, Radovan Cicvarić

Lektura: Marijana Milošević

Objavlivanje elektronskog biltena „Progovori o pregovorima” podržala je Fondacija za otvoreno društvo u Srbiji. Stavovi izneti u ovom biltenu nisu nužno stavovi Fondacije za otvoreno društvo. Beogradska otvorena škola odgovorna je isključivo za iznete informacije. Za stavove i informacije u autorskim tekstovima i intervjuima odgovorni su sami autori, odnosno intervjuisane osobe.

POKRETAČKA SNAGA ČIJI SE GLAS NE ČUJE

Ukoliko želimo aktivne građane koji su deo demokratskog društva, mlade koji su informisani i promišljaju, ostaju ovde i bore se za unapređenje zajednica u kojima žive, moramo im ukazati na prava koja imaju, uključiti ih u procese odlučivanja i pružiti prostor da iskažu svoje mišljenje.

Nekoliko predstavnika više evropskih država, tokom vanrednog stanja usled pandemije virusa COVID 19, obratili su se mladima i razgovarali s njima o novonastaloj situaciji. Iako je ovakav potez mogao izgledati iznenađujuće, pitanje je da li je to zaista novost ili je reč o već razvijenom mehanizmu za uključivanje mladih koji se dugo sprovodi u EU državama članicama pod nazivom: „EU dijalog sa mladima“. Ovaj proces predstavlja uvažavanje glasa i mišljenja mladih koji, zajedno s donosiocima odluka, učestvuju u kreiranju politika za mlade.

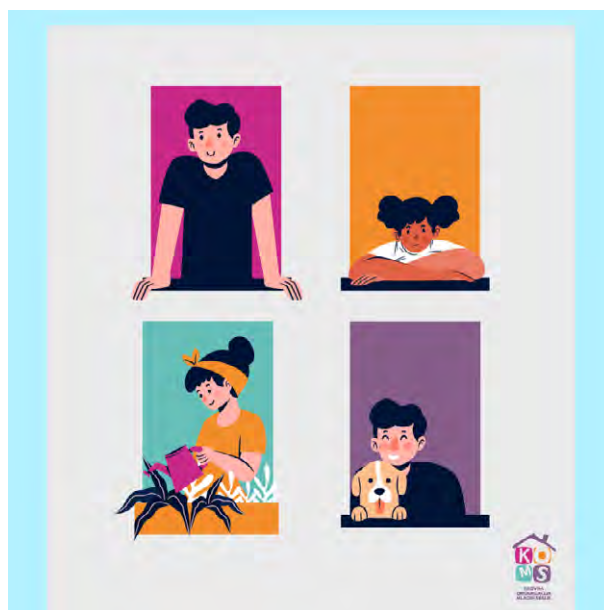
Koliko je sprovođenje EU dijaloga s mladima doprinelo uključivanju mladih?

Da li je kultura dijaloga s mladima, zahvaljujući konceptu strukturiranog dijaloga, toliko uspešna da se donosioci odluka sada, bez dodatnog podsticanja, obraćaju mladima? Gde je Srbija u tom procesu?

Mladi ne bi trebalo da budu uključeni samo u vanrednim okolnostima i značaj koji imaju – kao pokretačka snaga društva – za razvoja zajednica u Srbiji ne bi smeo biti sveden samo na takve trenutke. Lokalni i nacionalni akteri moraju da prepoznaju mlade, ne samo kao resurs već i kao aktivne učesnike i pokretače promena.

Mladi u EU državama članicama, koji koriste pomenuti proces i aktivno učestvuju u njemu, kroz zalaganje za unapređenje položaja mladih i rad sa institucijama, u udruženjima mladih i za mlade, znatno više su informisani u odnosu na svoje vršnjake u Srbiji, koji nisu dovoljno upoznati s mogućnostima koje im se pružaju, procesima u koje mogu da se uključe i pravima koja im omogućavaju da budu aktivni građani društva u kom žive.

Zašto je to tako? Da li informacije o pravima koje imaju mladi u procesu donošenja odluka uopšte dolaze do njih? Da li i na koji način institucije, nadležni organi i drugi relevantni akteri informišu mlade i na taj način doprinose unapređenju njihovog položaja?

Izvor: KOMS arhiva

Uzroci

Veliki problem u manjim sredinama predstavlja nedostatak brige za mlade koji ostaju, a nisu prepoznati od strane lokalne vlasti. Najčešće se ne uključuju u procese i aktivnosti lokalne samouprave te nisu osnaženi da iskazuju svoje mišljenje i doprinose unapređenju svog okruženja. Često mladi koji ostaju u manjim sredinama aktivno učešće vide isključivo kroz pripadnost određenoj partiji. Mladi koji ne žele da se partijski opredele budu izostavljeni iz procesa odlučivanja, jer nisu upoznati s načinima na koje mogu da utiču na unapređenje lokalne zajednice. Ovo nas vodi do zaključka da mladi nisu dovoljno edukovani o aktivizmu kao načinu učestvovanja i iskazivanja mišljenja.

Jedan od uzroka nedovoljnog aktivizma mladih, kao i nepostojanja systemske brige o mladima, možemo tražiti u nedostatku saradnje lokalnih institucija i ustanova, među sobom i s mladima. Posledica neprilagođene komunikacije i povezanosti između institucija/ustanova jeste neprepoznavanje istih od strane mladih, kao relevantnih za pitanja koja su značajna za njih. Ipak, društveni aktivizam i solidarnost jesu prisutni kod mladih, što je bilo naročito primetno tokom vanrednog stanja.

Uključeni u vanrednim okolnostima

U trenutnoj situaciji u kojoj se ceo svet nalazi može se videti sinergetski rad i povezanost institucija, ustanova, mladih i lokalnih zajednica u zajedničkim akcijama pomoći građani-

CENTRI AKTIVIZMA U SREDNJIJIM ŠKOLAMA

Rad Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS) usmeren je na uključivanje mladih i njihovo aktivno učešće u procesima donošenja odluka na svim nivoima društvenog života. Baveći se omladinskom politikom na lokalnom nivou kroz program Odlučionice, koji ima za cilj zajednički rad svih aktera omladinske politike na lokalnom nivou, uočili smo da su centri omladinskog aktivizma i pokretačka snaga lokalnih zajednica zapravo učenici/učenice srednjih škola. Po završetku srednje škole, mladi odlaze na studije ili rad u veće gradove, a sve češće i druge države. Oni koji još uvek imaju želju da budu aktivni, prave promene u svom okruženju i doprinose kreiranju kvalitetnog sadržaja za mlade, upravo su mladi srednjoškolci i srednjoškolke. Iz ovog razloga, KOMS je odlučio da u EU dijalog s mladima pored predstavnika/predstavnica lokalne samouprave ili civilnog društva, uključi i mlade koji su motivisani da pokrenu promene – predstavnike/predstavnice dačkih parlamenata.

ma. Mladi se okupljaju, samostalno ili u organizaciji lokalnih institucija ili civilnog društva. Ovakvo okupljeni, oni zajednički rade na rešavanju aktuelnih problema, kao i poboljšanja uslova i okruženja u kojem se nalaze. Evidentno je da je ovakav vid saradnje neophodan kako bismo odgovorili na izazove. Među-

Veliki problem u manjim sredinama predstavlja nedostatak brige za mlade koji ostaju, a nisu prepoznati od strane lokalne vlasti. Najčešće se ne uključuju u procese i aktivnosti lokalne samouprave te nisu osnaženi da iskazuju svoje mišljenje i doprinose unapređenju svog okruženja. Često mladi koji ostaju u manjim sredinama aktivno učešće vide isključivo kroz pripadnost određenoj partiji.

tim, mladi ne bi trebalo da budu uključeni samo u vanrednim okolnostima i značaj koji imaju – kao pokretačka snaga društva – za razvoja zajednica u Srbiji ne bi smeo biti sveden samo na takve trenutke. Lokalni i nacionalni akteri moraju da prepoznaju mlade, ne samo kao resurs već i kao aktivne učesnike i pokretače promena.

Ukoliko želimo aktivne građane koji su deo demokratskog društva, mlade koji su informisani i promišljaju, ostaju u Srbiji i bore se za unapređenje zajednica u kojima žive, moramo im ukazati na prava koja imaju, uključiti ih u procese odlučivanja i pružiti prostor da iskažu svoje mišljenje. Kako bismo ovo ostvarili neophodno je da postoji saradnja između institucija/ustanova, organizacija civilnog društva i mladih, kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou. Na osnovu uspešnih primera iz EU i regiona, gde postoji dijalog s mladima, vidimo da je ovakav vid saradnje i uključivanja mladih moguć. Izgleda da nam na kraju preostaje samo pitanje: da li to i želimo?

*Milica Borjanić, Milja Zdravković,
Krovna organizacija mladih Srbije*

PARTNERI NA ISTOM ZADATKU, A NE SUPARNICI VLASTI

Već duži niz godina imamo utisak da je učešće građana u procesu donošenja odluka na lokalnu sporadično i zanemarljivo. Aktivnosti građana i udruženja građana na ovom polju su retke, a i kada ih ima, često ostanu nevidljive za veliki deo javnosti. Veliki deo odgovornosti za ovakvo stanje leži na funkcionerima – donosiocima odluka koji, po pravilu, odgovaraju jedino političkim strankama koje su ih kandidovale i smatraju da su im građani na izborima u celosti preneli pravo da upravljaju zajednicom, te ih nakon toga nerado konsultuju i nemaju razumevanje za njihove predloge i primedbe.

Građani suverenost danas ostvaruju posrednim putem, birajući predstavnike koji će zastupati njihove interese, što je uslovljeno brojnim razlozima poput veće efikasnosti, složenosti pitanja o kojima se donose odluke, nestručnosti i brojnosti građana itd. Međutim, lokalne sredine bi trebalo da budu prava mesta gde predstavnička demokratija i neposredno učešće građana mogu uspešno da koegzistiraju, jer na ovom nivou postoje mogućnosti, ali i potrebe za većim angažovanjem građana u procesu donošenja odluka. Radi se uglavnom o manjim zajednicama (ulice, mesne zajednice, opštine, gradovi) što olakšava sprovođenje različitih oblika neposrednog učešća građana u donošenju odluka. Takođe, priroda odluka koje nadležni donose na lokalnu je takva da su one od velikog značaja za lokalno stanovništvo, jer se bave svakodnevnim temama koje direktno utiču na kvalitet života građana. I domaći propisi daju brojne mogućnosti građanima kako bi aktivno i konstruktivno delovali u svojim sredinama, poput: referenduma, građanske inicijative, javne rasprave, zborna građana itd.

Stanje u praksi

Uprkos svemu tome, već duži niz godina imamo utisak da je učešće građana u procesu donošenja odluka na lokalnu sporadično i zanemarljivo (dovoljno je samo prebrojati učesnike na obaveznim javnim raspravama o budžetu ili o statutu jedinice lokalne samouprave). Aktivnosti građana i udruženja građana na ovom polju su retke, a i kada ih ima, često ostanu nevidljive za veliki deo javnosti. Veliki deo odgovornosti za ovakvo stanje leži na funkcionerima – donosiocima odluka koji, po pravilu, odgovaraju jedino političkim strankama koje su ih kandidovale i smatraju da su im građani na izborima u celosti preneli pravo da upravljaju zajednicom, te ih nakon toga nerado konsultuju i nemaju razumevanje za njihove predloge i primedbe. Čak, često posmatraju građane i kao suprostavljenu stranu, a ne kao partnere koji rade na istom zadatku – unapređenje kvaliteta života u zajednici. S druge strane, i sami građani uglavnom su nedovoljno informisani o mogućnostima uključivanja u procese kreiranja javnih politika na lokalnu.

Izvor: Odbor za ljudska prava Valjevo arhiva

Rezultati radionica

Odbor za ljudska prava Valjevo je krajem 2019. godine održao dve radionice na ovu temu, na kojima su učešće uzeli zainteresovani građani, kao i predstavnici udruženja građana iz Valjeva. Učesnici radionica su potvrdili da je tema pun pogodak, ali i da nas čeka još mnogo rada u ovoj oblasti. Većina njih, iako je čula

Smatramo da bi eventualni pozitivan ishod naših aktivnosti doprineo ne samo rešavanju konkretnog pitanja već bi služio ubuduće kao pozitivan primer i podstrek građanima, koji bi, videvši da trud građana nije uzaludan, već da daje rezultate, bili podstaknuti da se zainteresuju i aktivnije uključe u procese donošenja odluka na lokalnom nivou, čime bi se takođe uticalo na otvorenost institucija, a sve radi stvaranja našeg grada kao kvalitetnijeg mesta za život.

za neke od dostupnih mehanizama, iste nikada nije koristila kako bi uticala na donosiocima odluka. Mnogi od učesnika nisu sigurni u kojim sve situacijama bi mogli da koriste dostupna sredstva, na koji način i kome je potrebno da se obrate, kao i koje su procedure. Zato smo zajednički analizirali sva dostupna sredstva, uz predstavljanje zakonskog okvira, kao i navođenje primera dobre prakse. Pojedini učesnici govorili su i o svojim negativnim iskustvima, o manje uspešnim aktivnostima koje nisu dovele do željenih promena.

Pošto smo shvatili da je informisanost građana o dostupnim modelima učešća u procesu donošenja odluka na vrlo niskom nivou, javila se potreba za kraćim Vodičem koji je na jednom mestu sabrao i obradio sve dostupne mehanizme i približio ih „običnim“ građanima. Takođe smo, u saradnji s lokalnom televizijom i građanskim aktivistima u lokalnu, napravili i nekoliko kraćih video-priloga koji se bave građanskim aktivizmom, a sve u cilju podizanja interesovanja kod građana, kao i radi što veće informisanosti o mogućnostima koje im stoje na raspolaganju.

Na samom kraju, zajednički smo sa učesnicima radionica izlistali neke od problema koje smo registrovali u našoj sredini i na koje je potrebno dati odgovore, pa smo odlučili da, za početak, izaberemo jednu temu, okupimo se oko nje i pokušamo predlogom za održavanje javne rasprave animiramo građane da daju svoje predloge, sugestije i mišljenja, a da u isto vreme nosiocima vlasti ukažemo da je neophodno, i to ne samo u konkretnom slučaju, što je moguće češće konsultovati građane kako bi se zajedničkim snagama, kroz stalnu komunikaciju, dolazilo do najprijateljičijih rešenja kojima se na najpotpuniji način štiti javni interes. Odluke do kojih bi se došlo u ovakvom procesu dobile bi dodatni kvalitet, imale bi snažniju podršku građana, s obzirom na to da su u njihovom kreiranju učestvovala sve zainteresovane strane.

Smatramo da bi eventualni pozitivan ishod naših aktivnosti doprineo ne samo rešavanju konkretnog pitanja već bi služio ubuduće kao pozitivan primer i podstrek građanima, koji bi, videvši da trud građana nije uzaludan, već da daje rezultate, bili podstaknuti da se zainteresuju i aktivnije uključe u procese donošenja odluka na lokalnom nivou, čime bi se takođe uticalo na otvorenost institucija, a sve radi stvaranja našeg grada kao kvalitetnijeg mesta za život.

*Mladen Milovanović,
Odbor za ljudska prava Valjevo*

Izvor: Odbor za ljudska prava Valjevo arhiva

NEBRIGA DRŽAVE U DANIMA PANDEMIJE

Sve što se događalo sa širenjem virusa covid-19 u ustanovama u kojima borave ljudi s mentalnim i intelektualnim teškoćama i invaliditetom, još jednom je pokazalo da je deinstitucionalizacija civilizacijski korak koji vlast u Srbiji mora preduzeti da bi se ubuduće zaštitili životi naših sugrađana i sugrađanki s mentalnim invaliditetom, prekinula rasprostranjena kršenja njihovih prava, pre svega na slobodu i privatnost i omogućio kvalitet života onakav kakav nam svima pripada, jer smo ljudi.

Osobe sa intelektualnim teškoćama/mentalnim invaliditetom su jedna od najmarginalizovanih grupa ne samo u Srbiji već i u svetu. Razlozi za njihov neravnopravan položaj su mnogobrojni – od stereotipa i predrasuda o njima, isključivanja iz obrazovnih ustanova i sveta rada, zbog paternalističkih stavova, jer se isključivo posmatraju kao ljudi kojima je potrebna zaštita i milosrđe.

Oni su veoma često lišeni poslovne sposobnosti, čime im se praktično uskraćuju sva ljudska prava, a odluke u njihovo ime donose drugi – staratelji i stručnjaci. Kao rezultat svega toga, veliki broj ljudi sa intelektualnim teškoćama/mentalnim invaliditetom živi u ustanovama socijalne zaštite, gde je praktično nemoguće obezbediti ostvarivanje njihovih prava. Karakteristi-

Od samog početka, zabranjene su posete korisnicima, što deluje kao razumno rešenje da bi se sprečio prodor virusa u ustanovu. S druge strane, određena prava su korisnicima ovih ustanova uskraćivana i ograničavana u većoj meri nego stanovništvu koje živi u zajednici. Pre svega, to se odnosi na zabranu izlaska u dvorište i na svež vazduh, kao i na posebno problematičnu intervenciju koja zadire u pravo na život u zajednici – pojedine ustanove socijalne zaštite povukle su korisnike stanovanja uz podršku nazad u institucije, čime je rizik od zaražavanja značajno povećan.

ke života u ustanovama su: segregacija i izolacija, depersonalizacija, nedostatak privatnosti, rigidna rutina i neadekvatne mere zaštite od zanemarivanja i zlostavljanja.

Iako se mnoge ustanove samodefinišu kao ustanove otvorenog tipa, one to zapravo nisu – s jedne strane, njihovi korisnici se ne uključuju u život zajednice, između ostalog i zato što se mnoge od njih nalaze izvan naseljenih mesta, a s druge strane,

Izvor: MDRI-S arhiva

preduslovi koje je potrebno ispuniti da bi posetioci došli su brojni. Ako su u pitanju srodnici, postoje dani za posete ili se pak oni moraju unapred najaviti, a svima ostalima potrebno je odobrenje za posetu.

Nije mnogo bolji položaj ni one dece i osoba sa intelektualnim teškoćama/mentalnim invaliditetom koji žive u zajednici, tj. sa svojim roditeljima/srodnicima. Sistemska podrška ovim porodicama ne postoji, usluge u zajednici su samo sporadične i u nedovoljnom su obimu, a neke im uopšte i nisu dostupne. Primer je usluga personalne asistencije, jer pravo na nju imaju samo poslovno sposobne, radno angažovane osobe, ili ljudi koji su aktivno uključeni u rad organizacija osoba sa invaliditetom ili političkih partija.

Poseban problem predstavlja i činjenica da se glas samih osoba s mentalnim invaliditetom praktično ne čuje, a to je osnovni preduslov da bi se njihov položaj popravio. Za tako nešto potrebno je njihovo osnaživanje i značajan stepen podrške.

Tokom pandemije covid-19 i vanrednog stanja, tj. vanrednih mera u Srbiji, svi ovi problemi postali su još izraženiji. U ustanovama za smeštaj postupalo se u skladu sa instrukcijama i nalogima Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i naredbama Vlade Republike Srbije, a na osnovu zdravstvenih preporuka. Od samog početka, zabranjene su posete korisnicima, što deluje kao razumno rešenje da bi se sprečio prodor virusa u ustanovu. S druge strane, određena prava su korisnicima ovih ustanova uskraćivana i ograničavana u većoj meri nego stanovništvu koje živi u zajednici. Pre svega, to se odnosi na zabranu izlaska u dvorište i na svež vazduh, kao i na posebno problematičnu intervenciju koja zadire u pravo na život u zajednici – pojedine ustanove socijalne zaštite povukle su korisnike stanovanja uz podršku nazad u institucije, čime je rizik od zaražavanja značajno povećan.

Potpuna zabrana kretanja posle 17 časova radnim danima, a vikendima u potpunosti, kod izvesnog broja dece i osoba sa intelektualnim teškoćama/mentalnim invaliditetom izazivala je povećanu uznemirenost i anksioznost što je vodilo do neželjenog ponašanja, a neki od njih su proživljavali veliki duševni bol i patnju, usled narušavanja rutine u svakodnevnicima.

Tokom vanrednog stanja i vanrednih mera, i izveštavanje o stanju u ustanovama socijalne zaštite o broju zaraženih/obolelih od covid-19, kako ljudi koji u njima žive tako i zaposlenih, nije bilo u dovoljnoj meri transparentno. Iako su na sajtu Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja navedene ustanove u kojima postoje korisnici ili zaposleni koji su zaraženi virusom covid-19, nisu postojale informacije o tome gde su i na koji način ovi ljudi lečeni, koliko je bilo obolelih u svakoj konkretnoj ustanovi, kao koliko je i u kojoj ustanovi bilo smrtnih slučajeva. Prema podacima iz drugih zemalja, u ustanovama kolektivnog smeštaja, gde se virus širi kao požar, smrtnost je u

SAMOZASTUPNICI, NJIHOV RAD I RAZMIŠLJANJA

Neformalna grupa samozastupnika sa intelektualnim teškoćama/mentalnim invaliditetom iz Beograda, Niša i Indije bila je veoma aktivna tokom pandemije. Većina članova ove grupe živi u zajednici, ali dve mlade žene, jedna u tridesetim i jedna u četrdesetim godinama žive u staračkom domu. Da bi se upoznali sa svojim pravima i mogućim načinima njihovog zastupanja, mladi članovi i članice ove grupe razgovarali su o Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom, tumačili njene članove i poredili ono što u Konvenciji piše sa svojim iskustvom. Pored toga, razgovarali su i o aktuelnim temama: pandemiji, merama zaštite, kako organizovati aktivnosti kada se vreme mora provoditi u kući, o njihovim strahovima i strepnjama, kako se nositi sa stresom, ali i o tome čime bi voleli da se bave i koje su njihove želje i težnje. Njihova razmišljanja bila su i medijski praćena, a pisali su o položaju osoba sa autizmom i teškoćama da se ove osobe uključe u svet rada, a samim tim da budu ravnopravni članovi društva. Govorilo se i o obrazovanju osoba s Daunovim sindromom, kako izgleda život u ustanovi socijalne zaštite i na koji način se sve ograničavaju prava ljudima koji u njima žive. Takođe, samozastupnici su se uključili u kampanju na društvenim mrežama jedne nevladine organizacije gde su, kroz svoje iskustvo, poslali poruku i ostalim mladima s mentalnim teškoćama i invaliditetom da izdrže i budu jaki za vreme trajanja pandemije.

vreme ove pandemije bila veoma visoka. To još jednom pokazuje da je deinstitucionalizacija civilizacijski korak koji vlasti u Srbiji moraju preduzeti da bi se ubuduće zaštitili životi naših sugrađana i sugrađanki s mentalnim invaliditetom, prekinula rasprostranjena kršenja njihovih prava, pre svega na slobodu i privatnost, i omogućio kvalitet života onakav kakav nam svima pripada, jer smo ljudi.

Mere uvedene tokom vanrednog stanja, a u cilju zaštite javnog zdravlja, nisu bile u dovoljnoj meri fleksibilne, niti je bilo razumnog prilagođavanja različitim grupama stanovništva. Potpuna zabrana kretanja posle 17 časova radnim danima, a vikendima u potpunosti, kod izvesnog broja dece i osoba sa intelektualnim teškoćama/mentalnim invaliditetom koji žive sa svojim porodicama izazivala je povećanu uznemirenost i anksioznost, što je vodilo do neželjenog ponašanja, a neki od njih su proživljavali veliki duševni bol i patnju usled narušavanja rutine u svakodnevnicima. Tek s velikim zakašnjenjem, i na inicijativu više organizacija, roditeljskih udruženja i nezavisnih tela, ovim ljudima je omogućeno kretanje bez ograničenja i tokom policijskog časa. Međutim, osobama sa invaliditetom koji žive s roditeljima koji su stariji od 65 godina kretanje je u potpunosti bilo ograničeno tokom celog trajanja vanrednog stanja.

Snežana Lazarević,
Inicijativa za prava osoba sa mentalnim
invaliditetom MDRI-S, Beograd

O UGROŽENOM PRAVU NA VAZDUH I O ZAKONU NA POLICI

Zanemarimo za trenutak sektor industrijskog zagađenja, na koje se, usled neobaveštenosti, uglavnom jedino upire prstom i čija se ekonomska vrednost za društvo prečesto koristi za zamenu teza kad se postavi pitanje odgovornosti. Fokusirajmo se samo na: probleme merenja, informisanja, pojedinačnih kućnih ložišta, gasifikacije, promene sistema grejanja i sl. I videćemo: ostaje jedno neuredno čošje građanske Srbije u kome je zakazalo upravljanje.

Prosečan građanin Srbije oceniće stanje u državi stavom, rečju ili mišlju: „Šta da se radi?“. Da li zbog letargije kojoj je naš narod sklon ili zbog zadatka koji je toliko težak da ne znamo odakle da počnemo, tek – ova opasna misao jeste deo trenutnog stanja nacije. Stoga je veoma važno koju intonaciju biramo. Osvešćeni građanin Srbije postaviće (sebi) jasno pitanje: ŠTA da se radi? Potom će utrošiti mnogo energije na analizu, pre definisanja prvog koraka. Srećom, prosečni osvešćeni građanin Srbije je navikao da nailazi na poneki zastoj i čekanje u redu, pa će uložiti još malo vremena da pronikne u suštinu problema.

Naša država ima prilično dobre zakone u ovoj oblasti. Zakon o zaštiti vazduha Republike Srbije precizno definiše sve aspekte vezane za to polje. Država je, dakle, u ovom kutku svoga uređenja, prilično spremna za sprovođenje promene. Šta je sa strukturalnim uređenjem? Da li svi nadležni organi, institucije, funkcioneri, rade precizno i efikasno sve što propisuje Zakon? Ne. Zakon stoji na polici, za iščitavanje i analizu.

Ići će redom, logikom stvari. Štošta treba menjati; izazovi su na sve strane. Šta imamo u sistemu: pokriva li država zakonima i regulativama tu i tu oblast? Šta imamo u strukturi: sprovodi li se u praksi to što država propisuje? Kad ovo detektujemo, lako je uvideti i (teorijsko) rešenje.

Izvor: <https://www.gleauty.com>

Međutim, nakon pitanja ŠTA, nameće se pitanje: KAKO? Kako da se radi? Kako da se suštinski aktivno deluje na promenu sistema? Kako da, s nivoa priče, svi naši aktivizmi postanu dela i interakcija s donosiocima odluka i nadležnim institucijama? (Ovde prosečni osvešćeni građanin lako zapadne i u filozofiju, međutim, prosečni srpski aktivista uspešno ignoriše ovu patriotsku dužnost i traži opipljivo rešenje.)

Nečinjenje i nemar kao konstante

Zagađenje vazduha je ozbiljan problem s kojim se suočavaju mnogi širom sveta. Ne postoji osoba u Srbiji koja neće deklarativno potvrditi da želi da se ovo zaustavi. Međutim, stanje se godinama ne menja. Ne samo da nema boljih rezultata već i nadležni ne preduzimaju dovoljno akcija u vezi s tim pitanjem. Merenje zagađenja i informisanje nisu teme koje su u dnevno-političkom fokusu. Pravo na vazduh! Ugroženo. Gde je čvor?

Naša država ima prilično dobre zakone u ovoj oblasti. Zakon o zaštiti vazduha Republike Srbije precizno definiše sve aspekte vezane za to polje. Država je, dakle, u ovom kutku svoga uređenja, prilično spremna za sprovođenje promene. Šta je sa strukturalnim uređenjem? Da li svi nadležni organi, institucije, funkcioneri, rade precizno i efikasno sve što propisuje Zakon? Ne. Zakon stoji na polici, za iščitavanje i analizu.

Organizovano delovanje u pravcu osvešćivanja nacije, još bolje sistemsko, najbrže bi dovelo do promene. Samo aktivno rasvetljavanje uzroka i posledice i uloge čoveka u svemu tome – rezultira postojanjem svesnih građana koji imaju jasna očekivanja od države i onih koji njome upravljaju. U takvom ambijentu, promene postaju eksponencijalne.

Za bilo koju drugu oblast mogao bi se tražiti skriveni značaj pomenutog ignorisanja, razmatrati interesi ko zna kojih izvora moći, ali ovde – u svoj svojoj snazi – osvetljava se konstanta u radu našeg sistema: letargija, ignorisanje, ili prosto, nečinjenje! Zanimarimo za trenutak sektor industrijskog zagađenja, na koje se, usled neobaveštenosti, uglavnom jedino upire prstom i čija se ekonomska vrednost za društvo prečesto koristi za zamenu teza kad se postavi pitanje odgovornosti. Fokusravimo se samo na: probleme merenja, informisanja, pojedinačnih kućnih ložišta, gasifikacije, promene sistema grejanja i sl. I videćemo: ostaje jedno neuredno čošje građanske Srbije u kome je zakazalo upravljanje.

Kako drugačije okarakterisati nemar u vezi s donošenjem Plana kvaliteta vazduha po gradovima, ili možda barem Kratkoročnog akcionog plana, da se zaštite građani u danima kad je zagađenje nezdravo? Kojom bismo bojom obojili ignorisanje od strane političkih centara moći u gradu čiji je vazduh, po izveštaju Agencije za zaštitu životne sredine, treće kategorije?

Sad osvešćeni aktivista razmišlja dalje: kako da utičemo na njih da rade ono što inače treba da rade? Koji su mehanizmi koji će naterati one koji sprovode zakone i politike da budu efikasniji? Šta može da bude taj štapić za razbuđivanje i upornu gurku koji će im već jednom dati do znanja da mora da se radi?

KAKO do promene?

Na svom građanskom putu Srbija, srećom, ima i potpore, u vidu deklarativnog zalaganja za proces pristupanja Evropskoj uniji. Tako civilni sektor, uz zasukane rukave na terenu, pogleda ka onome što EU, kao naša odabrana destinacija, nudi i zahteva jer tu leži nada da će makar s te strane vetar duvati ka promeni. Čuveno Poglavlje 27 postade Sveto pismo u javnosti, na koje se pozivaju svi akteri: jer – kako ćemo u EU, ako to ne uskladimo? Svi koji se bave zaštitom životne sredine raduju se ovakvom narativu. Nek makar i na silu upravljači ove države porade na zaštiti životne sredine. Ide nam naruku evropski put koji smo odabrali i često se latimo okvira ka kome težimo kao država, pozivajući se na vrednosti za koje smo se izjasnili, a koje su i evropske vrednosti. Međutim, prava građanska Srbija zna da mi nismo s kruške pali na kartu Evrope i da smo mogli sve ovo da rešimo, počistimo i nadogradimo odavno, pa bi i pridruživanje bilo brže.

Situacija na terenu ipak nas vraća građanima: koji god izazov da ste uzeli, nakon analize sistema i njegove (ne)funkcionalnosti, doći ćete do: nedovoljne svesti građana o zadatoj temi. To što je vi vidite, obično ne znači da svi razumeju. Da svi vide problem zagađenja jasno, da svi zaista razumeju posledice koje ono ima na zdravlje ljudi, da samo pomisle o državnom novcu koji se daje za lečenje tih ljudi i tako dalje, onda bi i predizborne kampanje bile usmerene ka ovom problemu, a politička volja

Zagađenje vazduha je ozbiljan problem s kojim se suočavaju mnogi širom sveta. Ne postoji osoba u Srbiji koja neće deklarativno potvrditi da želi da se ovo zaustavi. Međutim, stanje se godinama ne menja. Ne samo da nema boljih rezultata već i nadležni ne preduzimaju dovoljno akcija u vezi s tim pitanjem. Merenje zagađenja i informisanje o tome nisu teme koje su u dnevno-političkom fokusu. Pravo na vazduh! Ugroženo. Gde je čvor?

zamenila bi onaj štapić za nadležne, za koji se civilni sektor toliko dovija kako da ga dizajnira. Dakle, ako imamo veliki broj osvešćenih ljudi, zaista mentalno i emotivno uključenih u potrebu za promenom, u rukama nam je oruđe za delovanje i ka sistemu i ka njegovoj institucionalnoj infrastrukturi.

Pravi odgovor na pitanje KAKO leži, dakle, u pitanju S KIM. U pogledu građanskog aktivizma, nemaju toliku težinu ni sistem, ni struktura, koliko imaju kultura, stavovi i mišljenja građana.

Lako se menjaju i usklađuju zakoni, lako se utiče na unapređenje institucionalne infrastrukture, ako postoji kritična masa koja razume željenu promenu. Da li je onda čuvena izlizana formulacija podizanje svesti floskula ili realnost? Aktivista će se na kraju svoje iscrpne ekspertize u teoriji i praksi suočiti s istinom o realnoj potrebi za: edukovanjem, informisanjem, ponavljanjem, tj. podizanjem svesti građana. Najobimniji posao, koji ne daje instant rezultate, ali koji se ne može preskočiti. Čini se da se taj korak ipak zanemaruje i previše podrazumeva, iako sve naše snage moramo usmeriti baš tu.

Šta sve građani (ne) znaju?

Šta građani Srbije uopšte ne znaju, a šta su samo zaboravili? Kada je reč o našem društvu, sklad s prirodom nije bio vremenski tako daleko da bismo mislili da su vekovima temeljene sklonosti ka očuvanju prirode iščezle. Ne. One su itekako utkane u mentalitet našeg naroda, iako nisu osveščene. Međutim, novo vreme kao da nije dozvolilo da se procesuiraju šta se sve dešava i koje su posledice modernog načina života, uz odsustvo definisanih procedura za očuvanje koje bi trebalo da sprovođi i afir-

miše država, svest građana nije kanalisana na pravu stranu. Koja god opravdanja kao društvo zaista imali za to u prethodnim decenijama, više ga nemamo. Organizovano delovanje u pravcu osveščivanja nacije, još bolje sistemsko, najbrže bi dovelo do promene. Samo aktivno rasvetljavanje uzroka i posledice i uloge čoveka u svemu tome – rezultira postojanjem svesnih građana koji imaju jasna očekivanja od države i onih koji njome upravljaju. U takvom ambijentu, promene postaju eksponencijalne.

Može li civilni sektor preuzeti tako široku i odgovornu ulogu? Ili bi brže bilo da tu ulogu hoće da preuzme država? Kokoška ili jaje analiza ne služi nam ničemu. Nego, zasucimo rukave, i korak po korak objasnimo komšiji da je već Evropljanin.

*Nataša Rašković,
Pro.Tok21, Smederevo*

DESET MERA ZA ZDRAVLJE NACIJE

Gradovi poput Milana, Pariza i Brisela, Berlina, Budimpešte, Bogote i Dablina, već su sproveli ili će početkom maja sprovesti radikalne odluke u korist pešačenja i vožnje bicikla kao vidova aktivnog transporta građana. Gde je Beograd i šta bi država trebalo da učini?

Kako će izgledati život posle pandemije koronavirusa, pita se danas čitava planeta. A pre svega, kako da pri svakodnevnim aktivnostima ne dovedemo u opasnost od zaraze ni sebe, ni druge? Da li je opasnost prestala – stručnjaci su neodređeni, premda cifre ukazuju da pandemija postepeno slabi. Ipak, generalni direktor Svetske zdravstvene organizacije (SZO) Tedros Adhanom Gebrejesus poziva na oprez i upozorava da će virus još dugo biti među nama.

S postepenim ukidanjem ograničenja kretanja, logično se postavlja pitanje: kako ćemo posle pandemije ići na posao, do škole, fakulteta, do grada? Sva pravila normalnog funkcionisanja i kretanja, koja su do pre nekoliko meseci važila, dovedena su u pitanje. Javni prevoz, inače najefikasniji vid transporta u milionskim gradovima, koji u Beogradu svakodnevno koristi skoro 50% građana, može se posmatrati kao potencijalni inkubator zaraze. Zvaničnici najavljuju oprezno vraćanje linija i stroga pravila držanja fizičke distance unutar vozila GSP-a.

Privatni automobili takođe ne nude zaštitu od zaraze ukoliko ih delite sa onima koji nisu članovi vašeg domaćinstva, a kao masovni vid prevoza u velikim gradovima su neefikasni, jer ih je previše i zauzimaju mnogo prostora, a stvaraju i gužve i zagađenije. Dodatno, građani koji ih koriste manje su fizički aktivni.

Bicikl kao rešenje

SZO u takvim okolnostima kao logičan i najracionalniji izbor pre svega preporučuje pešačenje i vožnju bicikla, iz dva razloga. Prvi je svakako fizička distanca koju je najlakše održati kad pešačite ili vozite bicikl, a drugi je prevencija i preporučena dnevna doza fizičke aktivnosti koja je bitna za zdravlje čitave nacije, jer fizička aktivnost pojačava imunitet i smanjuje rizik od kardiovaskularnih bolesti. Takođe, što je vrlo važno, bicikl i pešačenje su zbog trenutne krize i teške ekonomske situacije dostupniji građanima nego, na primer, privatni automobil. Ovo su svakako prepoznali gradonačelnici/gradonačelnice više gradova u svetu koji su pogođeni pandemijom.

Ohrabrujuće vesti stižu iz Milana, Pariza i Brisela, Berlina, Budimpešte, Bogote, Dablina, gradova inače poznatih po saobraćajnim gužvama i problemima sa zagađenjem od transporta. Svi pomenuti gradovi su već sproveli ili će početkom maja sprovesti radikalne odluke u korist pešačenja i vožnje bicikla kao vidova

Izvor: <https://uzb.rs>

aktivnog transporta građana. Milano najavljuje iscrtavanje biciklističkih traka duž jedne od glavnih ulica za šoping, ograničenje brzine na 30 km/h i uvođenje ulica u kojima će prednost imati pešaci i biciklisti. U Briselu se govori o ograničenju brzine u širem centru grada na 30 km/h, kao i davanje prednosti pešacima i biciklistima. Pariz ide korak dalje i najavljuje 650 km novih biciklističkih koronatraka, a da bi to izveli, najavljuju i ukidanje čak 72% uličnih parkinga s pariskih ulica. Berlin, Budimpešta i Bogota su već uveliko uveli nove pop-up biciklističke trake kao vid zaštite od pandemije kroz fizičko distanciranje.

Neophodne mere

Iako su Ulice za bicikliste i inicijativa Ne davimo Beograd bezuspešno predlagali gradu Beogradu da se žute trake za javni prevoz prenamene za bicikliste, i dalje ne odustajemo. Predlažemo gradskim i republičkim vlastima sledeće mere koje se relativno brzo mogu sprovesti, a svakako su neophodne gradu kao što je Beograd, a mogu se primeniti i u ostatku Srbije:

1. Ozbiljnije i učestalije kontrole brzine vozila od strane saobraćajne policije tokom pandemije. Saobraćajne nesreće opterećuju zdravstveni sistem, a i pešaci i biciklisti se osećaju ugroženije zbog bahatih vozača koji koriste prazne ulice da voze brzo.
2. Ograničenje brzine na 30 km/h u ulicama drugog reda u kombinaciji s tehničkim merama usporavanja saobraćaja (fizičkim usporivačima).

Milano najavljuje iscrtavanje biciklističkih traka duž jedne od glavnih ulica za šoping, ograničenje brzine na 30 km/h i uvođenje ulica u kojima će prednost imati pešaci i biciklisti. U Briselu se govori o ograničenju brzine u širem centru grada na 30 km/h, kao i davanje prednosti pešacima i biciklistima. Pariz ide korak dalje i najavljuje 650 km novih biciklističkih koronatraka, a da bi to izveli, najavljuju i ukidanje čak 72% uličnih parkinga s pariskih ulica.

3. Hitno širenje mreže **biciklističkih staza** i privremenih (pop-up) biciklističkih traka u Beogradu i gradovima širom Srbije, gde god je to moguće, iscrtavanjem na kolovozu u kombinaciji s fizičkim odvajanjem biciklističkih traka od ostalog saobraćaja uz pomoć plastičnih barijera.
4. Izmena Zakona o bezbednosti saobraćaja i Pravilnika o saobraćajnoj signalizaciji tako da se biciklistima dozvoli:
 - kretanje žutim trakama za JP tamo gde nema biciklističkih staza;
 - kretanje jednosmernim ulicama u oba smera tamo gde je ograničenje brzine 30 km/h;
 - obavezno rastojanje prilikom preticanja biciklista motornim vozilom od minimum 1 m u gradovima i 1,5 m van gradova;

- dozvoljavanje kretanja biciklista sredinom kolovoza u kraćim ulicama s niskom frekvencijom saobraćaja i ograničenjem od 30 km/h (biciklistička ulica);
 - Uvođenje pešačko-biciklističkih staza koje su definisane Zakonom o bezbednosti saobraćaja, ali ne i Pravilnikom o saobraćajnoj signalizaciji.
5. **Hitno ukidanje Uredbe Vlade Republike Srbije za pravdanje računa za korišćenje novca za prevoz**, jer je u pitanju nepotreban administrativni propis koji opterećuje knjigovodstvo, a ne pospešuje naplatu javnog prevoza. Svakako je potrebno ohrabriti i bicikliste i pešake da se kreću zdravo i dodatno izoluju, a to nije moguće ako ih država tera da kupe markicu za javni prevoz koji je rizično koristiti, ili da se dovijaju tako što donose poslodavcu račune za gorivo. Podsetićemo da osoba koja cele godine ide biciklom na posao **od naknade troškova prevoza može kupiti bicikl i naknadno ga održavati**.
 6. Ukidanje PDV-a na kupovinu bicikala, servis bicikala i rezervne delove.
 7. Hitno uvođenje sistema električnih javnih bicikala u Beogradu (koji će se koristiti uz mere opreza i dezinfekciju).
 8. Hitnu rekonstrukciju pešačkih i biciklističkih površina na svim mostovima, kao i biciklističkih staza tamo gde je to neophodno zbog lošeg stanja površina.
 9. Uvođenje zona usporenog saobraćaja unutar stambenih blokova.
 10. Širenje pešačkih zona i ukidanje uličnih parking mesta tamo gde postoje gusti pešački i biciklistički tokovi.

Zoran Bukvić,
Ulice za bicikliste, Beograd

Tekst je prvobitno objavljen i na sajtu Ulice za bicikliste

Pravo najmlađih da učestvuju u odlučivanju

RAZVITI KULTURU SLUŠANJA I UVAŽAVANJA

Dete koje ima iskustvo participacije spremnije je da prihvati i odgovornost za sprovođenje odluke, jer razume razloge njenog donošenja, kao i posledice njenog neostvarivanja. Učešće dece koristi i odraslima, jer će bolje razumeti perspektivu deteta.

Demokratsko društvo počiva na aktivnom građanstvu i kulturi učešća u procesu odlučivanja. Uključivanje dece i mladih u proces odlučivanja o onome što ih se tiče jača njihov aktivistički potencijal, doprinosi razvoju demokratskih vrednosti i osigurava da odluke koje se donose uzimaju u obzir i interese najmlađih građana. To znači da se u procesu pristupanja Srbiji Evropskoj uniji mora raditi na stvaranju uslova koji omogućavaju da deca imaju efikasan mehanizam kroz koji će izraziti svoje viđenje i uticati na donošenje odluka.

Pravo deteta na participaciju, kojim se garantuje učešće dece u demokratskim procesima, znači da ono ima pravo na slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja, kao i da se to mišljenje uzme u obzir u svim stvarima i postupcima koji ga se tiču, u skladu sa uzrastom i razvojnim mogućnostima (Konvencija o pravima deteta, član 12). Participacija podstiče i insistira na vidljivosti dece u ostvarivanju sopstvenih prava, u neposrednoj vezi s najboljim interesom deteta i ukazuje na neophodnost uspostavljanja tzv. kulture slušanja dece u društvu. Slušanje dece bez autentične zainteresovanosti da ih čujemo može imati negativne posledice: lakše se manipuliše mišljenjem dece, ono se češće koristi u dekorativne svrhe, favorizovanjem mišljenja određene dominantne grupe ona je još moćnija, dok glas marginalizovanih ostaje potisnut.

„Dobro dete je mirno dete“

Brojne su dobrobiti od procesa učešća i za dete i za društvo u celini. Dete razvija prosocijalno ponašanje i niz kompetencija koje su važne za demokratsko društvo, uči da jasno izražava svoje i sluša tuđe mišljenje, uči da funkcioniše u grupi, da deluje u duhu poštovanja i saradnje, da se dogovara i da pregovara s drugima, da pronalazi konstruktivna rešenja problema, da kritički misli, da bude samostalno i odgovorno. Dete koje ima iskustvo participacije spremnije je da prihvati i odgovornost za sprovođenje odluke, jer razume razloge njenog donošenja, kao i posledice njenog neostvarivanja. Učešće dece koristi i odraslima, jer će bolje razumeti perspektivu deteta.

Uprkos dobrobitima koje učešće donosi, postoje nepovoljni činioci za participaciju. Tako su, na primer, kod nas prisutni tradicionalni obrasci postupanja prema deci gde se ceni poslušnost, pokornost i pasivnost deteta (Dobro dete je mirno i poslušno

Izvor: <https://stock.adobe.com>

dete. Ono ne pita, ne traži, već pokorno izvršava naređenja i uputstva odraslog.) Prisutna je opšta društvena klima koja ne traži i ne podstiče stvarnu participaciju dece i mladih, ali ni odraslih, kao i opšta doktrina koja vlada u našem društvu gde se od deteta ne očekuje stvarno aktivno učešće. Nepovoljno za participaciju je i slika o detetu u našoj tradicionalnoj kulturi, koja ukazuje na to da se deca tretiraju zaštitnički, kontrolišu se i marginalizuju.

Česte su i zablude u vezi sa učešćem dece koje šire spektar nepovoljnih činilaca za njihovo učešće.

Neophodno je uspostaviti tzv. kulturu slušanja i uvažavanja dece u društvu. Slušanje dece bez autentične zainteresovanosti da ih čujemo može imati negativne posledice: lakše se manipuliše mišljenjem dece, ono se češće koristi u dekorativne svrhe, favorizovanjem mišljenja određene dominantne grupe, ona postaje još dok glas marginalizovanih ostaje potisnut.

Deca moraju prvo da nauče da prihvataju odgovornost za svoje postupke, pa tek onda da dobiju mogućnost da participiraju – čest je stav odraslih, koji zapravo negira suštinu ovog prava. Upravo jedan od načina da se deca nauče da prihvataju odgovornosti jeste da im se omogući učešće u procesu odlučivanja i to od najranijeg uzrasta, što znači da odgovornost nije preduslov za učešće, da deca ne „zaslužuju“ to pravo, već je ono mehanizam za razvoj odgovornosti i samostalnosti.

Deca nisu dovoljno zrela da učestvuju u donošenju odluka i preduzimanju akcija, takođe predstavlja pogrešnu pretpostavku. Dete nije samo pasivni primalac okolnih uticaja, već ono od rođenja utiče na okruženje i oblikuje ga.

Učešće je moguće samo sa starijom decom, česta je zabluda koja uslovljava odlaganje procesa učešća dece. Ne postoji donja granica za izražavanje mišljenja – deca mogu aktivno da učestvuju na svakom uzrastu, a način učešća određen je njihovim kapacitetima, iskustvom i interesovanjima.

Učešće je pretnja autoritetu odraslih je dominantna zabluda koja se obrazlaže time da je odrasli dužan da postupa onako kako je dete reklo. Zapravo, učešće jača autoritet odraslih, a uvažavanje detetovog mišljenja ne znači da se automatski svi zahtevi usvajaju, već da se dečje mišljenje uzima u obzir kao važno u procesu donošenja odluka koje ga se tiču.

Jedna od zabluda je – deca moraju prvo da nauče da prihvataju odgovornost za svoje postupke, pa tek onda da dobiju mogućnost da participiraju. Ovaj stav odraslih zapravo negira suštinu samog prava. Upravo jedan od načina da se deca nauče da prihvataju odgovornost jeste da im se omogući učešće u procesu odlučivanja i to od najranijeg uzrasta. Što znači da odgovornost nije preduslov za učešće, da deca ne „zaslužuju“ to pravo, već je ono mehanizam za razvoj odgovornosti i samostalnosti.

nika građana daju predloge² za unapređenje njihovog učešća: edukacija dece od najranijih dana o pravima koja imaju, ali i o tome kako da ih koriste i kako da izraze svoje mišljenje; monitoring vlasti u pogledu otvorenosti za učešće dece i mladih; formiranje više tela poput učeničkog parlamenta na nivou škole, a na nivou gradova i opština tela kao što je Savet dece koja će učestvovati u donošenju gradskih odluka; umrežavanje parlamenata iz različitih škola i gradova radi saradnje, zajedničkih akcija i razmene iskustava.

Komiteta za prava deteta (2017) i Zaštitnik građana (2018) naglašavaju se da je ovo pravo deteta nedovoljno poštovano, naročito u sistemu obrazovanja. Budući da obrazovanje igra važnu ulogu u učešću dece, Užički centar za prava deteta aktivno radi na tome da se izmenama i dopunama prosvetnih zakona propiše i uredi pravo deteta na participaciju na svim nivoima koje će predvideti donošenje i usvajanje Pravilnika o participaciji i Pravilnika o informisanju učenika. Na ovaj način možemo mehanizam participacije dece staviti u funkciju demokratskog građanstva, kao vrednosti Evropske unije.

*Jelena Žunić-Cicvarić, Radovan Cicvarić,
Užički centar za prava deteta*

Šta kažu istraživanja?

Deca i mladi nisu zainteresovani da učestvuju, jer nemaju iskustvo dobiti od nje.

Pripremajući izveštaj o ostvarivanju prava deteta u Srbiji, deci i mladima je bilo posebno značajno da ispituju stavove svojih vršnjaka o ostvarivanju prava deteta na participaciju (Izveštaj o ostvarivanju prava deteta u Republici Srbiji iz ugla dece i mladih)¹.

Rezultati ukazuju da je deci i mladima najvažnije da se njihovo mišljenje uzme u obzir u porodici (3/4) i vršnjačkoj grupi (2/3) i da im je najmanje važno uzimanje u obzir njihovog mišljenja u pogledu stanja u naselju (18%), državi (13%) i svetu (10%). Takođe, istraživanje je pokazalo da učešće u odlučivanju u školi smatra važnim samo 1/5 dece i mladih, dok 2/3 dece i mladih navodi da ih niko dosada nije pitao za mišljenje o pitanjima važnim za život u njihovim gradovima i opštinama, dok je najčešći oblik učešća dece i mladih na nivou opštine – anketa.

Mladi u pomenutom izveštaju i Panel mladih savetnika Zaštit-

¹ http://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/10/Izvestaj_o_ostvarivanju_prava_deteta_u_Republici_Srbiji_iz_ugla_dece_i_mladih_sr-latin.pdf

² https://www.pravadeteta.com/attachments/394_Liflet%20-%20priprema%20343x240mm.pdf

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

Beogradska otvorena škola

Bulevar oslobođenja 177
11000 Beograd, Srbija

T: +381 60 30 61 342
E: eupregovori@bos.rs
W: eupregovori.bos.rs i www.bos.rs
S: [facebook.com/BOSPolicyLab](https://www.facebook.com/BOSPolicyLab)
S: twitter.com/BOSPolicyLab

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Ukoliko želite da redovno dobijate bilten „**Progovori o pregovorima**”, prijavite se **OVDE**.

Stalo nam je do Vašeg mišljenja i povratne informacije – molimo Vas da s nama kontaktirate odgovorom na mejl eupregovori@bos.rs i da nam pošaljete sugestije o tome kako možemo da poboljšamo ovaj bilten. Takođe, ukoliko smatrate da bilten nije relevantan za Vaš delokrug rada ili ako niste zainteresovani da ga primete ubuduće, možete nam poslati mejl na eupregovori@bos.rs.